

KLASSEKAMPEN

Institusjonell avmakt

«Institusjonen» er en roman, ikke en skildring av fakta, sier Fredrik Engelstad, leder av Institutt for samfunnsforskning (ISF).

Jon Hustad <>

LØRDAG 18. JUNI, 2005

Smak på ordet «institusjonen», det er et bra ord, ikke sant? Og nå er det også en tittel på en roman. «Institusjonen» kommer ut på eget forlag, er skrevet av Mette Hjelm under psevdonymet Victoria Høimork, og til dem som tror navnet er en allusjon til Gyldendal og Geir Mork: Ja, dere er nok inne på noe.

Hjelm sier det på denne måten når vi spør om det er en allusjon til Gyldendal:

- For å si det sånn: Det har jeg ikke lyst til å kommentere.

Hovedpersonen i «Institusjonen» er alenemor som arbeider ved en forskningsinstitusjon. Den er ledet av en mann med psykopatiske trekk. Sjefen mobber hovedpersonen ut av jobben, og tar nesten knekken på helsa til den unge kvinnen. Og ja, «Institusjonen» kan vanskelig kalles noe annet enn en nøkkelroman. For dem som har tilhold i de pratende klasser i Oslo, er det umulig ikke å kjenne igjen stedet som Institutt for samfunnsforskning (ISF) og sjefen som Fredrik Engelstad. Mette Hjelm har da også arbeidet på ISF.

- Romanen har klare trekk hentet fra virkeligheten. Ja: Men den inneholder også dikt og forbannet løgn. Men om du spør om jeg vil si hvor jeg har hentet foreleggene, så er svaret nei. Det er eventuelt opptil leserne og dere journalister å finne ut av.

Vel, noen hint gir Hjelm selv. I forordet takker hun den tidligere maktutreder Engelstad for å ha inspirert henne gjennom flere innsiktsfulle analyser av makt og mobbing på arbeidsplassen. Men Hjelm er ubøyelig: Hun vil ikke si rett ut at det er ISF og Engelstad romanen handler om.

- Hvorfor skrev du romanen?

- Jeg hadde et veldig stort behov for å forstå det som hadde hendt. Det begynte som en form for selvterapi. Jeg hadde vært gjennom et stort traume, jeg var psykisk og fysisk totalt på felgen. Jeg fikk diagnosen utbrent og depressiv. Spørsmålene kvernet rundt i hodet mitt: «Hva skjedde?», «Hvorfor skjedde det?», «Hva galt hadde jeg gjort?».

Fristed

Skrivingen ble også et slags fristed, forteller Hjelmark

- Jeg hadde ingen støtte, jeg hadde ingen inntekt. Det fantes ikke noe hjelpeapparat. Alt jeg fikk tilbud om var fri tilgang til en reseptblokk, men i det lå det ingen langsiktig løsning. Etter hvert som jeg begynte å skrive, oppdaget jeg at jeg ble fanget. Jeg kom inn i en slags flyt. Tiden bare gikk uten at jeg oppdaget det. Det hele bare skrev seg ut.

- *Men så bare det er sagt: Du har opplevd mye av det du skriver om?*

- Ja, men igjen: Det er også diktning. Men du bruker ordet nøkkelroman. Slik du definerer det begrepet, er det nok det også dekkende for denne boken. Vi kan kanskje kalle det faksjon.

Men så er spørsmålet: Hvorfor oppfører en arbeidsgiver seg slik som han gjør i «Institusjonen»? Hjelmark sier hun vanskelig kan svare på det.

- Jeg prøver å finne et svar. Om jeg har klart det, vet jeg ikke. Jeg prøver å beskrive en person, som er relativ autoritær og har høye tanker om seg selv, som kanskje føler seg litt hevet over alle andre. Man tilhører kremen, man er fremst i en elitistisk verden, en verden hvor man, etter eget syn, ikke kan gjøre feil. «Vi er alle like, men noen er likere enn andre.»

Forlagsmafia

Hva som skjer i romanen, får leseren finne ut av selv. Hjelmark har et stort lager av bøker som hun selger via sitt firma, Ygdrasil. Hjelmarks bok fikk god kritikk i VG, hun har fått en mengde henvendelser fra folk som har lest romanen og som kjenner seg igjen. Men likevel har hun ikke fått gitt den ut på noe norsk forlag. Hun tror at den posisjonen en av hennes inspirasjonskilder har i det norske forlagsfeltet, er avgjørende for hvorfor hun er blitt avvist.

- Jeg gav først ut boken under psevdonym, jeg følte en for stor skam ved det å stå fram under mitt eget navn. Men til slutt kom jeg til den erkjennelsen at skammen ikke var min egen, det var de som hadde utsatt meg for det jeg har opplevd, som har skammen. Så derfor sitter jeg også her og lar meg intervjuet.

Men da hun sendte manuset til norske forlag, sendt hun det inn under psevdonym. Det hjalp ikke: Forlagene vil vite hvem inspirasjonskildene var. Da Hjelmark oppgav et par navn, forsvant velvilligheten.

- Dette er min første bok, jeg ser helt klart svakhetene ved romanen. Da jeg hadde laget ferdig førsteutkast og forsøkte meg hos noen forlag, sa jeg også at jeg var klar over at jeg måtte ha konsulenthjelp for at romanen skulle bli god nok. Forlagene svaret at de selvsagt kunne tilby konsulenthjelp dersom de fant manuset interessant.

Svaret var nei

Så ble det et møte i et av de største norske forlagene. Navnet på forlaget vil ikke Hjelmark oppgi.

- Da jeg satt der og vedkommende begynte å lese gjennom manuset, så jeg at han nikket og var fornøyd. Han kom også med klar ros. Så avtalte vi et nytt møte, vedkommende ville lese manuset grundig.

På det neste møtet måtte et sentralt spørsmål først besvares:

- «Hvem er dine inspirasjonskilder?» Jeg navngav da noen av dem. Da klappet han manuset sammen, sa at en av mine kilder var en som han kjente, en som han hadde jobbet sammen med. Han gav klar beskjed: Dette ville han ikke gi ut.

Hjelmark gikk til flere forlag: Hun møtte stor interesse, en konsulent hevdet at hun hadde jobbet under

den personen som ble beskrevet. Men resultatet ble alltid det samme: nei. En konsulent i et tredje forlag, forteller Hjelmark, mente helt sikkert at hun visste at personen i romanen var en mektig person i norsk forlagsverden.

- Hun sa navnet og brøt sammen i gråt da hun begynte å snakke om det, og fortalte at hun selv hadde blitt utsatt for mobbing og trakassering. Det har fått meg til å tenke: Hvilket forlag ville kunne utgi en roman om forlagsverden? Hvilke forlag vil gi ut bøker der sentrale forlagsfolk blir kritisert? Spørsmålet er enkelt: Hvem har makt i norsk forlagsverden og hvordan bruker de den?

- *Er du redd for å møte sanksjoner?*

- Nei, alle må ha lov til skrive romaner på basis av egne erfaringer. Hva skulle man ellers skrive ut i fra?

- Vurderer ikke min stilling

Per e-post spurde Klassekampen om Ferdrik Engelstad ville kommentere anklagene mot ham. Her er det uavkortede svaret fra Engelstad:

- «Institusjonen» er, som du peker på, en roman. Uansett om en roman legger opp til å være dokumentarisk, blir den en blanding av fakta og fiksjon. En roman bygger nødvendigvis opp situasjoner, fargelegger dem, og er avhengig av et plot som driver fortellingen fremover. Den danner sitt eget romanunivers, der forfatteren står fritt til å manipulere fakta som hun eller han vil. «Institusjonen» er ikke noe unntak.

- Det har vært en diskusjon tidligere i år om bruken av levende modeller i litteratur. Hvis noen skulle bruke instituttet eller meg selv som inspirasjon for å skrive romaner, kan de gjøre det uten at jeg blander meg opp i det. Vi har i alle fall å gjøre med et fiksjonsunivers.

- Nå er det slik at «Institusjonen» refererer til en personalsak på Institutt for samfunnsforskning. Den ble avsluttet i 1996. Som instituttets leder er jeg avskåret fra å uttale meg om personalsaker. Saken ble avsluttet i minnelighet, med en avtale. Slike avtaler er nokså vanlige i arbeidslivet. Det er en del av avtalen at innholdet er konfidensielt. Det forholder jeg meg til.

- *Vil du vurdere stillingen din?*

- Jeg så ingen grunn til å vurdere min stilling da denne avtalen ble inngått. Det er ikke skjedd noe i de ni årene som er gått siden, som tilsier at jeg skulle revidere denne vurderingen.